

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

Disfunkční rodinné prostředí a jeho vliv na patologické jevy u dětí

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Antonín Olejníček

Vypracovala:
Vyskočilová Romana

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „ Disfunkční rodinné prostředí a jeho vliv na patologické jevy u dětí “ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Znojmo 2008

.....

Romana Vyskočilová

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Antonínu Olejníčkovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

.....

Romana Vyskočilová

OBSAH:

1. ÚVOD	5
2. RODINA	6
2.1. Rodina jako socializační a výchovný činitel	8
2.2. Výchovné styly	10
2.3. Cíle rodinné výchovy	12
2.4. Výchova kdysi a dnes.....	12
2.5. Dílčí závěr	13
3. DISFUNKČNÍ RODINNÉHO PROSTŘEDÍ	14
3.1. Rizikové faktory rodiny	14
3.2. Disfunkce rodiny.....	16
3.3. Příklady disfunkčního rodinného prostředí	19
3.3.1. Neúplná rodina.....	19
3.3.2. Osamělá matka a její dítě	20
3.3.3. Osamělý otec	21
3.3.4. Náhradní rodina	22
3.3.5. Romská rodina.....	23
3.3.6. Rodiny nezaměstnaných.....	24
3.3.7. Rodina s postiženým dítětem.....	25
3.4. Poruchy chování dětí.....	26
3.5. Dílčí závěr	28
4. SOCIÁLNÉ PATOLOGICKÉ JEVY (SPJ)	29
4.1. Šikana	29
4.2. Záškoláctví	30
4.3. Delikvence mladistvých	30
4.4. Drogy.....	30
4.5. Alkohol	31
4.6. Tabák	31
4.7. Ostatní SPJ.....	31
4.8. Prevence SPJ	32
4.9. Dílčí závěr	33
5. TRESTNÁ ČINNOST MLÁDEŽE	34
5.1. Vývoj a současná situace.....	34
5.2. Příčiny a podmínky páchaní trestné činnosti	35
5.3. Základní kriminogenní faktory v rodině.....	37
5.4. Kriminalita mladistvých odsouzených ve Věznici Opava	39
5.5. Dotazníková metoda u drogově závislých odsouzených	45
5.6. Dílčí závěr	47
ZÁVĚR	48
RESUMÉ	50
ANOTACE	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	52
PŘÍLOHA	54

1. ÚVOD

Ve své bakalářské práci se zabývám tématem „ Disfunkční rodinné prostředí a jeho vliv na patologické jevy u dětí “.

V posledních deseti letech se v České republice projevuje neustále se zvyšující podíl nezletilých a mladistvých na celkové páchané kriminalitě, věková hranice dětí dopouštějících se trestné činnosti se stále snižuje a brutalita páchaní trestných především u mladistvých se varovně stupňuje¹ .

V současné době se mladiství podílejí cca. na 20 % na spáchaných a objasněných trestných činech .

My všichni si musíme uvědomit, že právě současní mladiství budou během krátké doby ve věku, kdy to budou právě oni, kdo bude rozhodovat o kvalitě života v naší společnosti. Toto téma proto nenechává netečnou celou veřejnost, která si uvědomuje, že nárůst nejrůznějších forem patologického chování a kriminality u mladistvých, se stává stále závažnějším společenským jevem. Je třeba také konstatovat, že kriminalita dětí a mladistvých je silně medializována.

K nejčastějším příčinám, které vedou k páchaní kriminálních deliktů patří právě špatná výchova v rodině, disfunkčnost rodiny. Rodinná výchova je základem a má zásadní spolu se školní výchovou význam při formování osobnosti mladého člověka a je rozhodující pro jeho mravní vývoj. Mladý člověk si má z rodinné výchovy odnášet do života především správný vztah a úctu k základním principům a hodnotám společnosti. Neplní-li rodinná výchova takovou funkci, jsou již tím dány větší předpoklady pro vznik kriminogenního prostředí² , což je hlavním úkolem mé bakalářské práce.

Je třeba si také uvědomit, že pozadí problémového chování dospívajících je velmi diferencované a každé takovéto jednání má svá specifika.

Je neoddiskutovatelným faktem, že rodina a rodinné prostředí má spolu se školou nesmírný význam pro zdravý vývoj a utváření osobnosti dítěte. Pro dítě je rodina základním sociálním útvarem. Zde vstřebává své první podněty a impulsy důležité pro jeho další vývoj. Rodiče formují osobnost jak přímo, svým výchovným vlivem, tak i nepřímo, a to celkovým rodinným prostředím, atmosférou, svým vztahem k hodnotám apod.; sociálním učením – přenosem a příkladem.

¹ ANTIER, E. *Agresivita dětí*. 1. vyd. Praha, Portál, 2004, s.34

² ČERVINKA, F. ; ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 1994, s.96

Sociální pedagogika:

- zkoumá vztahy mezi sociálním prostředím a výchovou, formy sociální pomoci a péče o všechny věkové kategorie.
- Sleduje význam prostředí pro výchovu, problematiku specifických vlivů prostředí a jejich ovlivňování

-

Cíle sociální pedagogiky:

- sociální cíl: je takové zaměření jedince, aby byl schopen odpovědně a kvalifikovaně plnit své sociální role a aby se stal co nejprospěšnější společností
- obecný cíl: může být odstranění sociálně patologických, nebo jiných sociálně nežádoucích jevů a začlenění potřebných jedinců či skupin do společnosti

Dnešní rodina se nachází ve složité situaci. Globální povaha světa je charakterizovaná zhuštěním času i prostoru, situace, kdy priority duchovní (i ideologické) jsou nahrazovány ekonomickými, informační prostředí, atomizace života, celkový nárůst násilí, civilizační choroby a tak bychom mohli pokračovat. Tyto všechny skutečnosti nemohou neovlivnit, nezasáhnout do života a fungování rodiny.

Právě rodina, může přispět v příštích letech nejvíce ke změně chování člověka, vztahů mezi lidmi, ke změnám hodnotového systému.

2. Rodina

Rodinu označujeme jako základní, primární a neformální sociální skupinu, která má různou velikost, je různě vnitřně strukturovaná a má rozličné vazby na společnost. Vztahy uvnitř rodiny jsou založeny na příbuzenských a manželských vazbách. V každé rodině převažují bezprostřední a důvěrné kontakty, společné skupinové zájmy, plánování budoucnosti, vzájemná pomoc a spolupráce.

Zvláště v dnešní době se upouští od pojetí tradiční rodiny. Proto dnes nemůžeme rodinu definovat jako manželský pár mající alespoň jedno dítě. Form rodiny je mnohem více. Může to být onen pár s dětmi, ale i bezdětný manželský pár, jen jeden rodič s dítětem, domácnost o jednom členu, třígenerační rodina apod.

Každá rodina také plní řadu funkcí. Podle Střelce (1998) jsou to funkce biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, funkce odpočinku a regenerace

tělesných a duševních sil a funkce socializační a výchovná. Zejména poslední dvě hrají nejdůležitější úlohu při formování dítěte.

Biologicko-reprodukční funkce. Děti jsou pokračováním života rodiny a společnosti a znamenaly v určitých obdobích vývoje společnosti kontinuitu rodinné profesní tradice. K oživení této tendence dochází dnes v souvislosti s privatizací služeb a výrobních činností.

Ekonomicko-zabezpečovací funkce. Každý z aspektů této funkce je závažný nejen pro existenci rodiny, ale také pro rozvoj ekonomického systému společnosti. Jejich podstata spočívá v začlenění příslušníků rodiny do výrobního nebo nevýrobního procesu. Dále je to aspekt mikroekonomický. Každá rodina má k dispozici určité finanční a materiální prostředky, které využívá, ukládá a investuje. Na rodičích spočívá podstatná část zodpovědnosti za zabezpečení materiálních podmínek pro zdravý a plnohodnotný vývoj dítěte. I když má stát snahu podporovat ekonomickou situaci některými sociálními opatřeními, jsou děti pro současnou rodinu velké finanční zatížení.

Funkce odpočinku a regenerace tělesných a duševních sil. V tomto smyslu plní rodina a domov určitou kompenzaci proti světu školních povinností, požadavků a nároků. Funkci odpočinku v posledních letech výrazně ovlivnily posuny rodin v hodnotových orientacích, invaze technických prostředků a možnosti, jak nakládat se svým volným časem. Kromě rodiny hrají u dětí školního věku významnou roli při plnění této funkce zájmové organizace.

Poslední dvě funkce – **socializační a výchovná** hrají ve vývoji dítěte nejdůležitější úlohu. Proto jsou jim věnovány samostatné kapitoly.

Základní typy rodin:

1. Základní (nukleární) - rodina je tvořena rodiči a dětmi
2. Rozšířené - rodiny se skládají ze dvou nebo více jaderných rodin, obvykle vzájemně spojených rozšířením vztahů rodiče – dítě. Ve společné domácnosti žijí i další příbuzní (babička, dědeček).
3. Orientační - jsme v roli dítěte

4. Rozmnožující - člověk je v dospělosti sám zakládá, není v ní dítětem, ale rodičem.

Struktura rodiny

1. Úplná rodina
2. Neúplná rodina
3. Náhradní rodina
4. Nevlastní rodina

Další typy rodin:

- přistěhovatelská její specifika: rozdílná kultura, náboženství, postoje, předsudky, zvyky
- klinická její specifika: nemocní rodiče, nejen invalidní, ale zejména psychiatricky léčeni
- mentálně retardovaná její specifika: mentálně retardované děti, jejich rodiče a jejich kombinace
- asociální její specifika: rodiče, děti, sourozenci ve VTOS
- soc.deviantní jeden nebo oba rodiče trpí deviací, závislosti AI, TOXI, gambling, aj.
- kombinace výše uvedených typů rodin

2.1.Rodina jako socializační činitel

První sociální vztah malého dítěte je vztah k matce nebo její náhradě (hlavní pečující osoba). Toto rané sociální sejetí mezi dítětem a nejlépe matkou se nazývá „připoutání“. To se jeví jako nezbytné stadium v raném vývoji dítěte a je zároveň prvním krokem v sociálním učení dítěte.

Socializace jedince se realizuje kromě sociálním učením i sociální komunikací, interakcí i nátlakem. Je to celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specificky lidské formy chování a jednání, jazyk, poznatky, kulturu a začleňuje se tak do společnosti.

Socializace dítěte probíhá obvykle ve třech etapách:

1. etapa – dítě se identifikuje s matkou a nachází tak stabilitu vztahů

2. etapa – dítě se snaží osamostatnit, najít své místo v síti sociálních vztahů, v této etapě se vytváří základ vlastností jedince a jeho hodnot
3. etapa – dítě se začleňuje do širších sociálních vztahů a systému sociálních rolí, které již nejsou vymezeny pouze životem v rodině, ale vstupem dítěte do dalších sociálních skupin.

Dítě které vyrůstá v rodině, která mu poskytuje lásku, porozumění a jasné a rozumné vedení, má vynikající předpoklady pro vytváření úspěšných vztahů v budoucnosti. Naopak nedostává-li se dítěti hlavně v raném věku přiměřené péče (lásky, taktilního kontaktu, tělesné pohody, radostné sociální interakce), bude pro ně později nesnadné milovat druhé a pečovat o ně¹.

Rodina jako výchovný činitel

Způsob výchovy v rodině velmi ovlivňuje formování některých rysů osobnosti, zejména sebepojetí, svědomitost, sebevědomí a vytrvalost. Osobnost dítěte ale není ovlivňována jen přímým či nepřímým působením rodičů, ale také meziosobních interakcí rodičů (otec – matka) a sourozenců¹.

Rodina má ve vyspělých společnostech hlavní odpovědnost za výchovu svých dětí. Důsledky výchovy se v životě rodiny promítají v pozitivním i negativním smyslu. Od určitého věku dětí nemůže rodina zabezpečit komplexní rozvoj dítěte svými vlastními silami. Je v tomto směru odkázána na spolupráci s jinými specializovanými institucemi. Škola a ostatní výchovné instituce odpovídají vždy jen za některou dílčí oblast výchovy a jejich odpovědnost není zcela autonomní. Rodiče například spolurozhodují o výběru vzdělávací instituce, ovlivňují vztah dítěte ke vzdělání, významně působí při volbě povolání a podobně. Kromě školy a samozřejmě rodiny se na výchově dětí podílejí:

- světské a církevní organizace určené výhradně dětem a mládeži,
- speciální státní, soukromé a nadační instituce a participací na výchově handicapovaných dětí a mládeže,
- sportovní, zdravotnické, ekologické, odborové a další organizace, které se orientují v rámci své programové činnosti také na výchovu dětí a mládeže,

- hromadné sdělovací prostředky – rozhlas, televize, film, tisk a internet,
- další lokální a regionální faktory společenského prostředí.

2.2. Výchovné styly

Adekvátní styl výchovy by měl být náročný, ale nedirektivní, měl by se vyznačovat citovostí, tvořivostí a akcentem na vnitřní motivaci dítěte, přiměřenou stimulaci jeho aktivit a osobnostního růstu.

J. Řezáč (1998) uvádí několik výchovných stylů: nejednotný, proklamativní, povolný, nedůsledný, potlačující, podplácející, rozmazlující, protekční, skleníkový, moralizující, puntičkářský, zanedbávající, úzkostný, autoritářský a perfekcionalistický. Toto jsou všechno styly, které nechávají v osobnosti dítěte negativní stopy, jež se mohou projevit až v dospělosti při výchově svých dětí.

Jiní autoři (např. Fontana, 2003) uvádějí čtyři základní typy rodičovských stylů. Pro přehlednost tyto styly i s jejich důsledky uvádím v tabulce na další straně.

¹ Řezáč, J. Sociální psychologie. 1998, s. 197.

Tab. : Rodičovské styly výchovy a jejich důsledky

Rodičovský styl	Chování dítěte
Autoritativní	
Vyžaduje od dětí, aby se chovaly rozumně a společensky na úrovni odpovídající jejich věku a schopnostem. Vřelý, pečující, vyzývá se na názory a city dítěte. Rodičovská rozhodnutí bývají dětem zdůvodňována.	Nezávislé, sebeprosazující, kamarádské vůči vrstevníkům, spolupracující vůči rodičům, spokojené, usilující o co nejlepší výkon, úspěšné.
Autoritářský	
Prosazuje moc a ovládnání bez vřelosti a bez oboustranné komunikace. Stanoví absolutní nároky. Vyžaduje poslušnost, úctu k autoritě a tradici a tvrdou práci.	Sklon k sociální izolaci. Postrádá spontaneitu. Dívky bývají závislé a beze snahy o dobrý výkon. Chlapci mívají sklon k agresivitě vůči vrstevníkům.
Shovívavý	
Od dětí žádá málo. Přijímající, reagující a orientovaný na děti.	S převládajícím pozitivním a živým citovým laděním, avšak nezralé, neovládá své impulsy, postrádá přiměřenou společenskou odpovědnost a nedokáže spoléhat na sebe. Sklon k agresivitě.
Zanedbávající	
Příliš zaměstnaný svými činnostmi, nezúčastněný na životě dětí, bez zájmu o to, čím se zabývají. Vyhýbá se oboustranné komunikaci a málo si všímá názorů nebo citů dítěte.	Se sklonem k náladovosti a s nedostatkem soustředění. Rozmařilé, neovládá své city a impulsy. Nestojí o školní výuku. Často chodí za školu a mívá sklon k požívání drog.

2.3. Cíle rodinné výchovy

I výchova v rodině musí mít stanoveny cíle. Některé z nich by však měly být i přes měnící se věk, znalosti a dovednosti dítěte neměnné. V následujících odstavcích jsou uvedeny ty, které se týkají dětí školního věku¹.

- Od počátku civilizace lidské existence je s výchovou v rodině spojováno **utváření mravních rysů**, kterými jsou čestnost, pravdomluvnost, ukázněnost, úcta k lidem, skromnost. Dále je to utváření volných vlastností jako vytrvalost, sebeovládání, cílevědomost aj.
- Od narození dítěte po jeho vstup do školy sehrává významnou roli **rozumová výchova**.
- Rodina hraje prioritní roli v utváření **vztahu dítěte k lidem** a ke společnosti vůbec. Dítě se prostřednictvím rodičů seznamuje s názory a postoji k ekonomickým, politickým, ekologickým a dalším otázkám života společnosti.
- Rodina patří k důležitým činitelům při vytváření **vztahu k práci** a při volbě povolání. Tento vztah se formuje od sebeobsluhy batolete až například po převzetí rodinné firmy. S tím je spojen i rozvoj zaujetí a tvořivosti.
- Rodina má nezastupitelnou roli při **zdravotní výchově**. Děti by měly být odmalička vedeny k dodržování pravidel osobní hygieny, ke kvalitní životosprávě a aktivnímu odpočinku. Právě tyto cíle později ovlivňují postoj dětí k drogám, alkoholu a nevhodným volnočasovým aktivitám.

2.4. Výchova kdysi a dnes

Dítěte si nevšímejte!

Kdysi: Miminko pláče? Hlavně nereagujte. Ať se vyřve. Aspoň si procvičí plíce a naučí se, že nikdo nebude skákat, jak píská. Bojí se v noci a chce k vám do postele? Ani

¹ Střelec, S., et al. Kapitoly z teorie a metodiky výchovy I. 1998, s. 160 – 161. SEND, Děti a my, 1/2008

náhodou! Dítě si moc nevšímejte, jinak ho rozmazlíte, věřilo se ještě o generaci zpátky.

Dnes: To, že vycházíte dítěti vstříc, není rozmazlování, ale plnění jeho potřeb. A v tom je veliký rozdíl. Dítě k životu potřebuje pocit bezpečí a jistoty. Proč mu ho brát?

Trampoty s chválením

Kdysi: Děti se jednoduše nechválily. Když už, tak ve smyslu: “Moc se nám s tatínkem líbí, že jsi z písemky dostal jedničku.” Nechválilo se dítě samotné. Důležité bylo, že udělalo radost svým rodičům.

Dnes: Zcela jiná situace. Děti se nechválí jen za to, co hezkého udělaly, ale i za to, že se snažily. Chválení se stalo prvním příkázáním a mantrou moderní výchovy. Někteří psychologové začínají přehnané chválení považovat za škodlivé. Tvrdí, že by dítě mělo najít uspokojení v činnosti samotné, a ne čekat až na pochvalu. V dospělosti se totiž může stát na chválení závislé, bude od něj odvozovat svou hodnotu a pak psychicky trpět.

Musíš být lepší než ostatní

Kdysi: Děti mezi sebou soutěžily. Především ve škole, ale i doma, mezi sourozenci. „Koukni na Janičku, jak se dobře učí. Chceš snad být hloupější než ona?“ říkali v dobré víře rodiče.

Dnes: Místo soupeření se do popředí dostává vzájemná spolupráce a podpora. Ostatně, je to i jeden z principů právě probíhající školní reformy.

2.5 Dílčí závěr

Výchova v rodině, nebo náhradní rodině, je nejdůležitější oblastí formování a vývoje osobnosti. Toto téma se dotýká nás všech, ať už jsme v jakékoli roli – otec, matka, dítě. Záleží na každém z nás, jakou výchovu a cíl upřednostníme. Z mého pohledu je nejdůležitější a stěžejní jistota vztahu, kde se odrazí lásky plný vztah, z kterého na dítě působí jistota, bezpečí a klid. Jen z tohoto prostředí může vyrůst sebevědomý, zdravý a milující jedinec.

3. DISFUNKČNÍ RODINNÉ PROSTŘEDÍ

Chování dospívajícího, dospělého i stárnoucího člověka je výslednicí vnitřních a vnějších faktorů a je vázáno na vzájemné působení dědičnosti, prostředí a výchovy. Při poruchách chování jde o tendence porušovat morální normy, které jsou stanovené společností, v závažných případech také o nedodržování nebo překračování právních norem daných státem.

Dítě napodobuje po celý předškolní věk vzory, s nimiž se setkává, to znamená jednání a chování i vzájemné vztahy mezi členy rodiny, kdy ještě nedovede odlišit správné a nesprávné jednání. Disfunkce rodinného prostředí se proto velice často odráží u dítěte a působí na ně nepříznivě.

Později působí negativně nesprávné působení a jednání učitelů a vychovatelů, či spolužáků nebo vrstevníků. Nesprávná výchova je často příčinou narušeného chování, právě proto, že přenáší asociální vzory, přenosem, zejména v neřešitelných a krizových situacích.

Negativní společenské vztahy v rodině, ve škole a mezi mládeží mají záporný vliv na pubescenta i adolescenta, neboť ho mohou přivést do problematických až protispoločenských skupin či part, kde se požívá alkohol, Toxi, gambleři, panuje sex. nerovnost, kriminalita, včetně deviantních tendencí.

Z těchto mladistvých vyrůstají poměrně často problematičtí, narušení a společnosti nebezpeční dospělí, kteří opět svým příkladem strhávají ostatní kamarády, kteří se chtějí vyrovnat a část jsou k asociálním skutkům zneužívání a využívání. Nezdravé asociální sebevědomí dítěte z party narůstá a velmi špatně se socializuje na společensky únosnou normu.

3.1. Rizikové faktory rodiny

Nevhodné styly výchovy rodičů jsem již zmínila již výše. To ale nejsou jediné aspekty, které ovlivňují postoj dítěte k sociálně patologickým jevům. Patří sem ještě

celá škála vzorců chování a jednání rodičů. V každé skupině (školní třídy, turistický oddíl) najdeme vždy několik dětí, jejichž prostředí domova je akutně ovlivněno nějakým rizikovým faktorem¹. Může to být rozvod rodičů, sociální situace rodiny, závislost některého z rodičů na alkoholu apod. Jednotlivé rizikové faktory jsou i s jejich charakteristikou uvedeny v následujících odstavcích:

- **Dědičnost.** To co si dítě přináší ve svém genotypu od rodičů neovlivníme. Můžeme však s jeho osobností pracovat a negativní dispozice potlačit. Dítě, jehož jeden či oba rodiče byli či jsou závislí na alkoholu, se zákonitě nemusí stát alkoholikem, nicméně dispozice pro závislost má a proto k němu v rámci prevence musíme přistupovat ještě důsledněji.
- **Nedostatečná péče a dohled nad dítětem.** Toto je jedna z hlavních příčin sociopatologického chování dětí. Děti hledají zázemí v jiných skupinách, nejlépe tam, kde jim nikdo nebude moci poroučet. A takovými skupinami jsou jediné party, ve kterých se vyskytuje kriminalita, drogy aj.
- **Problémy s alkoholem či návykovou látkou u některého z rodičů.** Dítě především v mladším školním věku rodičovu závislost nechápe jako problém, ale jako součást každodenního života v rodině. Podle toho se mu také formují jeho hodnoty. Vedle toho jsou děti alkoholiků častými svědky hádek a násilí v rodině. Jsou využíváni k tomu, aby přesvědčovaly rodiče, ať nepijí. To je ovšem nad jejich síly a selhání v tomto směru ohrožuje jejich zdravé sebevědomí. V některých rodinách musí dítě zastat rodiče-alkoholika v běhu domácnosti, což ho ovšem vytrhuje z dětského světa.
- **Nevyvážený životní styl rodičů.** Tento problém je součástí dnešní doby. Nedostatek času na dítě je zapříčiněn náročností zaměstnání na pracovní dobu, podnikáním anebo prostým upřednostňováním individuálních zájmů. Životní styl ovlivňuje i ekonomická situace rodiny. Je sice příjemné, že dobře situovaná rodina vyjíždí dvakrát ročně na dovolenou na hory či k moři, ale to také může být jediný společně a kvalitně strávený čas s dětmi. Děti jsou pak zásobovány finančními obnosy s tím, že si prostřednictvím nich mají vyplnit svůj volný čas.
- **Rodinné konflikty.** Může se jednat o úskalí, která jsou spojena s rozvodem rodičů. Dále je to nejednotnost a nedostatečná spolupráce ve výchově dítěte.

¹ Hopf, A. Sociální pedagogika pro učitele. 2001

- **Duševní problém některého z rodičů.** Mezi tyto problémy patří sklony k násilnému a impulzivnímu jednání a duševní nemoci, které ovlivňují stabilitu chování a jednání.
- **Nezaměstnanost a chudoba.** Děti rodičů s velmi nízkými příjmy na hranici chudoby trpí mezi svými vrstevníky hmotnou deprivací, často jsou vystavováni posměškům a vyloučení na okraj skupiny.
- **Sexuální zneužívání nebo týrání dítěte v rodině.** Kromě újmy na zdraví je pro děti jakékoli násilí ze strany rodičů především obrovským utrpením. Děti jsou smutné, převládá u nich citové napětí a strádání. Dítě prožívá pocit křivdy, beznaděje, je uzavřeno do sebe, je úzkostné, malátné a bez energie. Dítě není motivováno ke školní práci. Projevy chování týraného dítěte nemusí být nijak nápadné, projevují se jen fyzické stopy jako jsou oděrky, modřiny, spáleniny.

3.2. Disfunkce rodiny

Disfunkcí rodiny se rozumí taková situace, kdy rodina různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou. Jinak řečeno, jde o selhání některého člena nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních funkcí.

Hlavní příčiny rodinných poruch se dělí na:

- a. objektivní – na vůli rodičů nezávislé (nezaměstnanost, válka, invalidita)
- b. subjektivní – na vůli rodičů závislé (neochota pečovat o dítě, neochota přijmout společenské normy, nezralost, neschopnost se vyrovnat se zvláštními situacemi)
- c. smíšené

Pro profesionály pracující s dětmi (pediatři, pedopsychiatři, pedopsychologové) je z mnoha důvodů informace o funkčnosti rodiny vyšetřovaného dítěte nesmírně cenná. J. Dunovský pro tyto účely vypracoval tzv. Dotazník funkčnosti rodiny (DFR).

Na základě výsledného skóre DFR byly autorem definovány čtyři typy rodin:

1. **Funkční rodina** – v podstatě intaktní, v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Takových je v běžné populaci většina, až 85 %

2. **Problémová rodina** – rodina, v níž se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém či vývoj dítěte. Rodina je schopna tyto problémy vlastními silami řešit či kompenzovat za případné jednorázové či krátkodobé pomoci zvenčí. Pro pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD) znamenají tyto rodiny potřebu zvýšené pozornosti a sledování. Problémových rodin se v populaci vyskytuje okolo 12 – 13%.

3. **Disfunkční rodina** – je chápána jako rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již rodina není schopna zvládnout sama a je proto nutno učinit řadu opatření zvenčí, známých pod pojmem sanace rodiny. Toto pásmo je nejsvízelnější, protože jde o to, kam až podporovat takovou rodinu a od kdy se postavit v zájmu dítěte proti ní (např. zbavení rodičovských práv). Takové rodiny tvoří asi 2%.

4. **Afunkční rodina** – poruchy jsou tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo je dokonce ohrožuje v samotné existenci. Sanace takové rodiny je bezpředmětná a zbytečná: jediným řešením, které dítěti může prospět, je vzít ho z této rodiny a umístit do rodiny náhradní, popř. jinam. V populaci se vyskytuje asi 0,5% takových rodin a společnosti, ale jako jednostranná povinnost státu zejména vůči mladým rodinám. Změnily se vztahy k prarodičům a to hlavně z důvodu odděleného bydlení, pracovního zaneprázdnění, ale i citově – jakožto k sociální skupině, která už není tvůrcem společenských hodnot – a často už nejsou chápány jako přirozená vzájemně oboustranně přínosná součást rodinných i společenských vztahů.

Komponenty procesy	Soužití funkční	Soužití disfunkční
I. STRUKTURA	Jasná, přehledná, akceptovatelná a též flexibilní	Jasná, přehledná a rigidní, nebo difúzní až chaotická
1. rozdělení moci a odpovědnosti	Osou je kooperativní aliance mezi rodiči, kteří mají rozlišené kompetence	Osou je koalice mezi jedním rodičem a dítětem, stálý nebo převažující boj o moc
Aliance koalice		
2. hranice uvnitř rodiny (generační)	Jasně, zřetelně	Nejasné až chaotické nebo se prolínají
3. i směrem navenek	Nepřevažuje centripetální ani centrifugální zaměření	Jedno z nich výrazně převažuje
	Přehledné a respektované, v souladu s očekáváními, shodné nebo obdobné vzájemné percepce	V rozporu s očekáváními, nekompatibilní, rozporné
II. DYNAMIKA	Změny, schopnost změn, struktury v souladu s vývojovými úkoly rodiny i jednotlivých členů	Struktura rodiny je rigidní, změny nenastávají nebo jsou opožděné, anebo neadekvátní vývojové etapě základní funkce rodiny nesplněny
III. HODNOTOVÉ ORIENTACE, POSTOJE	Shodné a slučitelné, rozdílné a slučitelné, schopné transformací v souladu s vývojem rodiny	Shodné, ale neslučitelné, rozdílné a neslučitelné, rigidní, rozporné až neslučitelné

3.3. Příklad disfunkčního rodinné prostředí

3.3.1. Neúplná rodina

Neúplné rodiny existují odnepaměti, jsou to rodiny, kde jeden z rodičů chybí, buď zemřel, nebo odešel od rodiny. Tíha a veškerá zodpovědnost spočívá na rodiči, který zůstal. V posledních letech se s tímto pojmem setkáváme stále častěji. Je to důsledek vysokého počtu rozvodů v naší společnosti. Tím také přibývá počet dětí, které žijí v neúplných rodinách. Rozpadlá či neúplná rodina má horší předpoklady a těžší situaci při zajišťování citového zázemí svých členů a přípravě dětí pro život v dané společnosti. Výsledky výzkumů nejsou zdaleka jednoznačné, možná i proto, že působících činitelů je příliš mnoho.

Nejúčinnější prevencí je zakládání šťastných a trvalých manželství, kde by měla mít své místo sdílnost, tolerance, otevřenost, shoda zájmů, dobrá adaptabilita a v neposlední řadě láska.

Základem výchovy je vztah, a to vztah vzájemné důvěry, náklonnosti a lásky. Nejlepší předpoklady pro výchovu jsou jistě tam, kde v rodině nikde nechybí a kde jsou všichni spjati blahodárným poutem. Sama „úplnost“ rodiny ještě není zárukou výchovných úspěchů, stejně jako její „neúplnost“ sama o sobě ještě neznamena, že by nutně musela být spousta těžkostí a nezdarů.

Z psychologického hlediska je nutno rozlišit situaci, kdy se dítě vyvíjí v neúplné rodině od malička, a kdy se rodina neúplnou stane teprve během pozdějšího vývoje. Nezanedbatelné je také sociální pozadí rodiny (tj. pomoc prarodičů, ekonomické zajištění rodiny, kulturní tradice a hodnoty společnosti).

Nebezpečí nespočívá v neuspokojení jeho vývojových potřeb, jako spíše jejich nerovnoměrné uspokojování. Nevýhoda je, že osamělá matka (otec) je od počátku příliš zatížena. Pak se může stát, že se dítěti věnuje méně a svým způsobem je zanedbává. Současně hrozí nebezpečí právě opačné. Matka totiž ze strachu, aby dítě nezanedbávala, má tendenci ho podněty až přesycovat. Přemíra podnětů je však stejně nesprávná, jako jejich nedostatek. Může vést k lhostejnosti dítěte, nebo k aktivnímu odporu.

Druhé nebezpečí neúplné rodiny je v tom, že má tendenci uzavírat se do sebe a izolovat se od okolní společnosti. Další nebezpečí je sklon matky vázat se jen na dítě

a hledat pro sebe zdroj jistoty jen v něm. Dítě tak má plnit úkol, který je mimo jeho možnosti. Je-li dítě matkou příliš vázáno a svazováno v době dětství, může být jeho samostatnost v dospělosti vážně ohrožena.

K tomu je třeba, aby si už od dětství dítě vytvořilo zdravé vědomí vlastního „JÁ“ a vlastní hodnoty, naučilo se rozhodovat a podřídit se, aby poznalo nejrůznější společenské role. Není důležité, jak početný je okruh lidí v rodině, ale spíše záleží na kvalitě a intenzitě vzájemných vztahů.

Je-li dítě samo jen s matkou nebo jen s otcem, může stejně pocítit, že se s ním počítá, jako to pocítí dítě v té neúplnější rodině.

Dítě, které žije v neúplné rodině bez otce, nepoznává zblízka a z vlastní zkušenosti otcovskou roli, nežije-li s matkou, nepozná naplno roli mateřskou. Dědečkové a babičky mohou tu zajisté mnoho nahradit a napravit, ale úplně vyrovnat tuto ztrátu nelze.

Neúplnost rodiny má bezpochyby vliv na vývoj osobnosti dítěte. Nepříznivě tedy nepůsobí ani tak sám vnější faktor neúplné rodiny, jako psychologické skutečnosti, které s ním mohou, ale nemusí být spojeny. Situace dítěte, vyrůstajícího v neúplné rodině, je svým způsobem zvláštní, náročná, někdy ohrožující a někdy i nebezpečná. Toto nebezpečí může, ale i nemusí být skutečně.

3.3.2. Osamělá matka a její dítě

O dětech vychovávaných jen matkou můžeme slyšet rozdílné názory. Vždy je nutné si uvědomit, co je to výchova a kdo se na výchově podílí. Úplnost rodiny sama o sobě není rozhodně není zárukou štěstí a výchovného úspěchu. Znamená to jen výhodnější výchovnou situaci, nebo lepší výchovné předpoklady.

Výchova dítěte osamělou matkou je za určitých okolností jistě náročná a přináší určitá nebezpečí. Důležité je, aby osamělá matka lépe rozuměla svému postavení, své vychovatelské situaci, potřebám svého dítěte a uvědomovala si cíle, ke kterým chce dítě dovést, i nebezpečí, která se přitom naskytují.

Hrozbou by mohlo být, že se matka zaobírá příliš svými osobními problémy a méně se věnuje dítěti a tím ho svým způsobem zanedbává. Další hrozba může souviset s nedostatkem společenského zapojení dítěte, zvláště když role vlastního otce

chybí. V popředí stojí otázka věku dítěte. Dalším komplikujícím činitelem je pohlaví dítěte. Jiné nároky přináší život se samotnou matkou děvčeti a jiné chlapci. Jinak bude otce postrádat chlapec ve třech letech a deseti letech. Zkušenosti ukazují, že chlapci jsou v tomto směru citlivější, vnímavější a také zranitelnější než dívky.

Chlapcům i děvčatům, vyrůstajícím jen s matkami, hrozí nebezpečí, že by mohli zůstat příliš dlouho citově nezralými. Ve vztazích k druhému pohlaví mohou snáze upadnout do navazování vztahů bez rozmyslu a bez zábran či naopak postoj rozhodnému odmítání jakýchkoli kontaktů.

Dalším činitelem ovlivňujícím vývoj vnitřních vztahů v neúplné rodině jsou okolnosti, za jakých ke ztrátě otce došlo. Za okolnosti můžeme považovat rozvod, úmrtí, tragickou událost, trvalý pobyt v nemocnici, v cizině a jiné.

Za zmínku jistě stojí říci, že vyrovnanost matky zde hraje také svou roli, neboť chť či nechtě přenášíme své osobní problémy do vztahů k dítěti a čím je jich více a jsou tíživější, tím spíše je výchova ohrožena.

Není ideálem, aby děti byly vychovávány jen samotnými matkami, ale dojde li k tomu, měli bychom podat pevnou ruku, aby nepříznivé vlivy byly sníženy na co nejmenší možnou míru výchovných těžkostí.

3.3.3. Osamělý otec

Osamělý otec, který by sám pečoval o dítě, dříve nebyl tak častý jev, ale v současné době se o téhle problematice taktéž dozvídáme.

Pro osamělého otce s dětmi platí táž psychologická nebezpečí a úskalí, kterým jsou vystaveny osamělé matky. Míra těchto nebezpečí je však více zesílena.

Prvním činitelem je nedostatek biologického soužití s dítětem. Druhým činitelem je to, že otec má obecně méně příležitostí, aby se v roli osamělého pečovatele a vychovatele osvědčil. Pro citový a sociální vývoj dítěte je třeba, aby mělo ve své bezprostřední blízkosti vzory životní role mužské a ženské. To je podmínkou pozdější mužské identity u chlapců a ženské identity u dívek.

Největší otazník na neúplnou rodinou je zproblematizování cesty dítěte za vytvoření zdravé pohlavní identity. Modely takové identity se pak hledají mimo rodinu, záleží pak na dosahu a na kvalitě.

Rozdíl mezi mužskou a ženskou rolí je velký. Mužská role je v dnešní době převážně charakterizována pracovní angažovaností, stykem s vnějším světem, technickými dovednostmi, zájem o sport, o politické dění, objevování, koníčky, atd.. Tomu se lze spíše naučit, nebo to převzít. Často je od neúspěšných otců podceňováno vzdělání, což přenáší na děti, vztah k pracovním činnostem, penězům a jiným materiálním hodnotám.

Ženský svět to je citovější přístup k životním zkušenostem, jemnost, něžnost. Tomu se rozhodně není snadné naučit.

Pro výchovu dítěte je úplná rodina velkou výhodou a je těžko nahraditelná. Neměla by se proto stávat neúplnou z lehkomyšlnosti, povrchních jiných zájmů, sobectví či jakýchkoliv podobných důvodů, které zpravidla značí jen povahovou nezralost a nevyspělost.

3.3.4. Náhradní rodina

Děti, které nemohou z nějakého důvodu vyrůstat ve své vlastní rodině, mají možnost vyrůstat v náhradních rodinách. Mezi jednotlivé formy náhradní rodinné péče o děti, které máme dnes k dispozici, můžeme seřadit podle toho, jak se blíží tzv. normální, přirozené, pokrevní rodině.

1. Osvojení (adopce). Stojí nejbližší přirozené vlastní rodině.
2. Pěstounská péče individuální. Manželé, kteří většinou už vlastní dítě mají, přijímají do své péče a výchovy ještě jedno, nebo dvě děti „cizí“. Dítě nemá jejich jméno a právně není jejich vlastní.
3. Pěstounská péče ve zvláštním zařízení – rodinná skupina. Pěstouny jsou manželé, kteří přijímají do své péče celou skupinu „cizích“ dětí různého věku a pohlaví. Počet dětí ve skupině zpravidla nepřevyšuje deset.
4. Pěstounská péče ve zvláštním zařízení – dětská vesnička. Pěstounka je tu samotná matka, která bydlí se svěřenými dětmi v samostatném domečku. Skupina těchto domečků tvoří společenství „vesničky“ a je plně začleněna do života obce, ve které vznikla.

5. Dětské městečko. Spojuje znaky rodinné skupiny, dětské vesničky a dětského domova. Vychovatelskou funkci přebírá manželský pár, přičemž jeden nebo oba manželé mají odborné vzdělání, zpravidla pedagogické. Bydlí se skupinou svěřených dětí v samostatné budově, jež je součástí většího komplexu. Děti nejsou soudem svěřovány do osobní péče manželů, nýbrž do péče ústavu, který teprve vychovatelskou dvojicí péčí o děti pověřuje.
6. Dětské domovy rodinného (bytového) typu. Bytové jednotky, v nichž žije vždy skupina dětí různého věku a pohlaví (zpravidla však až do předškolního věku) se svými dvěma nebo třemi vychovateli, kteří se ve službě střídají.
7. Kojenecké ústavy a dětské domovy klasického typu. Jsou nejvíce vzdáleny normální rodině. Ústav zařizuje všechny služby pro všechny děti jednotně. Děti jsou rozděleny do skupin podle věku, vychovatelé u skupin střídají.

V postupném sestupování od adopce ke klasickému dětskému domovu ubývá znaků rodinné výchovy. Každá jednotlivá forma náhradní péče má svá slabá a silná místa, své přednosti a nevýhody, svá specifická nebezpečí. Ruku v ruce s tím jdou pak nároky na odbornou pomoc ze strany těch institucí, které náhradní péči zajišťují.

3.3.5. Romská rodina

Romská rodina je velká nejen pro větší počet dětí, ale i pro rodinné soužití více generací. Romské dítě vyrůstá mezi větším počtem sourozenců, bratranců a sestřenic, nejen s rodiči ale i s prarodiči, tetami a jejich dětmi. Nikdy se nemusí rozhodovat samo, má zvyk podřizovat se skupině. Proto je pro něj velmi důležitý názor skupiny. Romské dítě je hůře ovlivnitelné ve škole, neboť škola pro ně představuje vnější prostředí, jsou v ní lidé, kteří nepatří do rodiny.

Poměrně volná, nedirektivní výchova v romských rodinách může být někdy přitažlivá především pro děti z rodin s velkými ambicemi, s výchovou plnou zákazů, omezení a povinností.

Požadavky romské rodiny na dítě jsou často v rozporu s požadavky, které jsou kladeny školou. Dítě je neustále v kontaktu s rodinou, kde ochraňují jeden druhého před vnějším světem. V předškolním období romské dítě vyrůstá většinou živelně. Mnohé projevy romských dětí nesou znaky pseudoretardace – důsledek výchovné zanedbanosti. Bohužel posuzování školní zralosti se děje podle kritérií stejným způsobem jako u majoritní společnosti. Neberou se v úvahu specifické znaky tohoto etnika, odlišný způsob života, myšlení, hodnotový systém, kultura, zvyky, tradice. Romská maminka se stará v mnoha případech hlavně o své první a druhé dítě. Při narození dalšího dítěte se již o dítě stará starší sourozenec. Rodina dítěti poskytuje bezpečí a je zárukou uspokojování všech potřeb, zejména potřeb psychických. Mluvit před Romem negativně o členech jeho rodiny, je urážkou jeho samotného. Romským dětem chybí hygienické, zdravotní a kulturní návyky. Nemají rozvinutou jemnou motoriku, nemají základní pracovní dovednosti. Jsou vedeni k získávání peněz alternativními formami (sběr papíru, železa, drobnými krádežemi apod.). Snižována je složka a motivace k vzdělání a uplatnění v různých oborech např. technických. Tíhnou k procesu pomocným ve skupinách (kopáči, zedníci, úklidové čety aj.).

3.3.6. Rodiny nezaměstnaných

Ztráta zaměstnání nepůsobí pouze na jednotlivce, který se stal nezaměstnaným, ale působí i na jeho rodinu.

Rodinu jako sociální instituci ovlivňuje nezaměstnanost nejen poklesem příjmů, ale i v mnoha dalších ohledech. Vede např. k narušení denních rodinných zvyklostí, mění pozice a autoritu nezaměstnaného v rodině, může rozbít partnerské vztahy, ovlivňuje i reprodukční chování, což vede ke snižování počtu uzavřených manželství a porodnosti, omezuje sociální kontakty rodiny, vede ke změnám v rozdělení domácí práce, narušení denního algoritmu činností apod..

Ztrátou příjmů jednoho z členů rodiny a tím i rodiny jako celku, totiž dochází ke změnám v sociálních vztazích uvnitř rodinného systému a může vést i k jeho krizi. Ztráta statusu zaměstnaného muže v rámci rodiny bývá proto pro každého jedince

velmi bolestivá, zvláště pak v tradičněji orientovaných rodinách, založených na představě muže jako živitele rodiny, který selhal ve své roli. Nezaměstnanost se dotýká i vnitřních pravidel fungování rodiny a domácnosti, především v dělbě rolí a činností v rodině. Zesiluje tradiční odlišení mužské a ženské role v rodině a vede ke sníženému sdílení úloh v domácnosti. Přítomnost nezaměstnaného muže může v domácnosti rušit ženinu kontrolu nad domácím prostorem, který je jinak její doménou. Současně se ztrátou role živitele se muž stává i vetřelcem v tradičním sociálním prostoru své ženy. Toto vše může narušit, ale i zcela rozbít vztahy mezi jednotlivými členy rodiny a způsobit zvýšené napětí uvnitř rodiny.

Na druhou stranu se rodina může stát útočištěm nezaměstnaného a podpora, které se mu dostává ze strany vlastní rodiny, ale i širší rodiny ve smyslu sociální sítě příbuzenstva, sehrává většinou pozitivní roli.

3.3.7. Rodina postiženého dítěte

Rodina s postiženým dítětem na rozdíl od normální rodiny je vystavena určitému specifickému nebezpečí, které snáze může ohrozit její vnitřní soudržnost. Rodiny s postiženým dítětem častěji trpí vnitřním rozvratem a častěji se i formálně rozpadají, jak ukazují klinické zkušenosti. S postižením se musí rodina vyrovnávat, učí se od začátku žít s takovým dítětem do své role spíše vrůstá. Musí se vyrovnávat se ztrátou svého předchozího očekávání a svých ideálů. Adaptační schopnosti jsou jednou z individuálních charakteristik každé rodiny. Adaptační schopnosti jsou tak silné, jak silný je nejslabší článek rodinného společenství. Má-li matka velké adaptační schopnosti a otec malé, pak rodina jako celek unese jen tolik zátěže, kolik unese otec. Překračují-li nároky jeho práh únosnosti, rodina získává rysy disfunkčnosti, kde je možný i úplný rozpad rodiny.

3.4. Poruchy chování dětí

V obecném pojetí se pod pojmem poruchy chování obvykle rozumí negativní odchylky v chování některých osob od normy, kterou je to, co jako běžné hodnotí a očekávají jiné osoby nebo skupiny. Normu považujeme za určité měřítko, normalitu jako vyjádření stavu. Poruchu chování potom chápeme jako projev narušeného vztahu k výchově, především u sociálně narušené mládeže, ale i dalších kategorií postižených jedinců. Jedná se o odchylku v procesu socializace, kdy jedinec nerespektuje normy chování na úrovni odpovídající jeho věku a rozumovým schopnostem (Jůva 2001 s. 86). To znamená, že jedinec normy chápe, ale nerespektuje je, nebo se jimi nedokáže řídit. Důvodem může být sociální či výchovná narušenost, zanedbanost, jiná hodnotová orientace, rozdílné osobní motivy nebo neschopnost ovládat své jednání. Nepřiměřené sociální chování se projevuje především poruchami sociálních vztahů, narušenou přirozenou interakcí, negativní modifikací vzorů chování, nenaplněním základních potřeb člověka, které je pro normalitu vývoje v sociální oblasti nezbytné uspokojit (mezi ně patří např. potřeba bezpečí, jistoty, materiálního zajištění, potřeba emociálních vazeb a emociální odezvy). Nejsou – li tyto potřeby uspokojeny v přirozeném prostředí člověka, hledá jejich uspokojení v prostředí jiném, a to téměř za každou cenu. O poruchu chování takto pojatou se nejedná v případě, že jedinec není schopen pochopit význam hodnot a norem, nebo porucha chování je přímo součástí obrazu nemoci.

S nárůstem kriminality a stupňujícími se asociálními a antisociálními činy v dětském a adolescentním věku se hovoří mnohem častěji o sociálně patologických jevech v chování, o sociálně negativním chování, o sociálně narušené, ohrožené či nepřizpůsobivé mládeži. Zpravidla jde o takové jednání, jímž jsou porušovány společenské normy, práva ostatních, přičemž jedinec s poruchou chování selhává jak v interpersonálních vztazích, tak i v naplňování smysluplných životních perspektiv.

Mezi nejčastěji užívané klasifikace poruch chování, podle stupně společenské závažnosti, na základě předchozí charakteristiky dle V. Jůvy (Jůva 2001 s. 86-87) patří:

- Disociální chování – nespolečenské, nepřiměřené, které se však dá zvládnout běžnými pedagogickými postupy, nenabývá sociální dimenze. Nejčastěji se

objevuje v rodinné a školní výchově. Jedná se o kázeňské přestupky proti školnímu řádu, neposlušnost, vzdorovitost, negativismus, lži a jiná drobná porušení norem. Často jsou to projevy charakteristické pro určitá vývojová období nebo jsou průvodním jevem jiného primárního postižení. Většinou mají přechodný ráz a mohou vymizet samy nebo za pomoci odborníků, nejčastěji formou ambulantní poradenské nebo terapeutické péče psychologa či speciálního pedagoga. Pokud disociální chování trvá delší dobu a jeho příčiny jsou převážně ve špatném sociálním prostředí, může se prohloubit především v pubertě do závažnějších projevů poruch chování.

- Asociální chování – je v rozporu se společenskou morálkou vzhledem k nedostatečnému nebo dokonce chybějícímu sociálnímu cítění. Nositel takového jednání se již výrazněji odlišuje od společenského průměru. Porušuje společenské normy (normy morálky dané společností), ale intenzitou ještě nepřekračuje právní předpisy. Svým jednáním v důsledcích škodí většinou sám sobě (alkohol, toxikománie, demonstrativní sebepoškozování, záškoláctví, potulka). Projevy jsou charakteru setrvalého, s častou frekvencí, a bývá patrný vzestupný trend tohoto chování. Náprava asociálního chování již vyžaduje speciálně pedagogický přístup, a to nejen v podobě poradenské, která se často málo účinkem, ale především v podobě ústavní péče ve speciálních výchovných zařízeních.
- Antisociální chování – zahrnuje veškeré protisociální jednání bez ohledu na věk, původ a intenzitu činu. Svými důsledky poškozuje společnost i jedince, ohrožuje nejvyšší hodnoty včetně lidského života. Velmi často navazuje na chování asociální. Nositel antisociálního jednání porušuje zákony dané společností a jeho náprava je možná pouze prostřednictvím ústavní péče, ať již jsou to zařízení školská nebo věznice. Mezi projevy antisociálního jednání patří veškerá trestná činnost (krádeže, loupeže, vandalství, sexuální delikty, zabití, vraždy), vystupňované násilí a agresivita, terorismus, organizovaný zločin a trestná činnost související s toxikománií. U poruch chování jsou velmi důležité věkové kategorie, neboť existují poruchy chování typické pro určitý věk a poruchy, které se vyskytují ve všech nebo více věkových obdobích. Zatímco

asociální chování se zpravidla vyskytuje u dětí mladších, chování antisociální diagnostikujeme ve větší míře u starších dětí a mládeže.

Nejmladší rizikovou skupinou jsou děti ve věku od 6 do 11 let. Náročným obdobím může být už začátek školní docházky, a to po stránce fyzické i psychické. Dítě se musí podřídit určitému režimu, autoritě učitele, začlenit se do kolektivu. Tyto požadavky však z různých důvodů nemusí zvládat. Reakcí pak může být :

- **Přetrvávající negativismus** - svědčí o určité nevyrovnanosti duševního vývoje.
Často bývá následkem nesprávné výchovy, např. nepřiměřených požadavků, přílišného trestání, nejednotnosti ve výchově aj.
- **Dětské lži** – vyskytují se u dětí citově nevyvážených nebo vývojově opožděných, kde lež bývá motivována touhou po lepší pozici v dětském kolektivu.
- **Nadměrné upoutávání pozornosti** – často se tak chovají děti neúspěšné, nejisté, ale i děti s hysterickými rysy. V dětské skupině se prosazují nepřiměřeným způsobem.
- **Krádeže** – v tomto věkovém období mohou mít buď charakter impulzivního jednání nebo sociální nezralosti. Při hodnocení závažnosti je třeba brát v úvahu úroveň osobního vývoje dítěte, způsob krádeže i reakci rodiny.
- **Agresivita** – příčiny je nutno hledat převážně v rodinné atmosféře, dítě však může být do určité míry k agresivitě vnitřně disponováno a agresivní jednání lze obvykle interpretovat jako prostředek k uspokojení potřeby

3.5 Dílčí závěr

Disfunkční rodina je příčinou patologických jevů u dětí z toho důvodu, že děti cítí nestabilitu rodinného soužití, to se odráží ve výchově otce, matky, nebo obou a dochází k problémům. Děti využívají pozice ve svůj prospěch, těží ze vzniklé situace. Každá disfunkce v rodině se odrazí vždy na vývoji dítěte.

4. SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY (SPJ)

Sociálně patologické jevy (dále jen SPJ) jsou takové formy chování a jednání jednotlivce nebo skupiny, které vybočují z norem společnosti a poškozují osobnost a zdraví jedince. Mají negativní dopad na okolí a jsou velmi často v rozporu se zákonnými normami. Podle dopadu na jedince či společnost rozděluje sociálně patologické jevy R.Braun (2001) do následujících okruhů:

Závislosti: patří sem závislosti na alkoholu, nikotinu, drogách, hracích automatech, počítačích, práci apod. Poškozují jak zdraví, tak osobnost jedince. Mají negativní vliv nejen na blízké okolí závislého, ale i na celou společnost, neboť závislí především na drogách a hracích automatech získávají zdroje peněz nejčastěji z trestné činnosti.

Asociální jevy: delikvence, kriminalita, útěky, záškoláctví, šikana, agrese, rasismus, xenofobie, vandalismus aj. Ve většině případů se jedná o formy chování, které jsou v rozporu se zákonem.

Sebepoškozovací akty: sebevražednost, poškozování kůže vypalováním nebo pořezáváním, mentální anorexie, mentální bulimie, adrenalinové sporty. Tato kategorie SPJ má až fatální následky na zdraví jedince a poškození zdraví je často nevratné.

Jevy páchané pod vlivem skupiny: sqaterství, prostituce, dětská prostituce, sekty, darkeři (zkratování vedení), dealerská činnost aj. Často se jedná o dokonale organizované skupiny.

V následujících podkapitolách se dočtete o sociálně patologických jevech, které se nejčastěji vyskytují u žáků základních škol.

4.1 . Šikana

Šikana patří mezi nejrozšířenější formy patologického chování žáků základních a středních škol. Téměř 90% žáků se někdy se šikanou setkalo a to buď přímo nebo v roli pozorovatele. Výjimku tvoří snad jen školy s alternativními vzdělávacími

programy (např. waldorfská škola)¹. Není výjimkou, že se šikana mezi žáky objevuje již v prvních třídách základních škol. Přesto existuje ještě mnoho škol, které si šikanu buď nepřipouští nebo se za její výskyt dokonce stydí

4.2. Záškoláctví

Je to jev, kdy se žák úmyslně, bez omluvitelného důvodu a bez vědomí, popř. souhlasu rodičů nezúčastňuje vyučování a zdržuje se mimo domov². Nejen, že tím porušuje školní řád, ale také jde o provinění proti školskému zákonu. V současné době je dost rozšířené tzv. skryté záškoláctví. To je záškoláctví, které rodiče dodatečně omlouvají z obavy před postihy ze strany odborů sociálně právní ochrany dětí nebo policie. Druhou možností je, že rodiče kryjí úmyslně záškoláctví již od počátku, protože dítě využívají např. k hlídání mladšího sourozence.

4.3. Delikvence mladistvých

Delikvence je takové jednání osob mladších patnácti let, které spáchaly čin, jenž by byl jinak považován za trestný čin nebo přečin. Trestní odpovědnost mladistvých je upravena Zákonem č.218/2003 Sb.³

4.4. Drogy

Drogou je nazývána každá chemická nebo přírodní látka, která mění duševní stav člověka a ovlivňuje myšlení, citění nebo jednání. Všechny drogy mají zároveň škodlivé účinky na fyzické zdraví jedince.

¹ Kyriacou, Ch. Řešení výchovných problémů ve škole. 2005, s.18 – 21.

² Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. Pedagogický slovník. 2003, s.310.

³ Zákon č.218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

4.5. Alkohol

U žáků základních škol se závislost na alkoholu vyskytuje jen v minimální míře. Nicméně už zde můžeme vystopovat takové prvky jednání, které mohou později vyústit v závislost. Mezi tyto prvky patří pravidelná konzumace alkoholu s rodiči či vrstevníky. Dítě tak bere konzumaci alkoholu jako něco, co je v životě samozřejmostí. Pokud se přidá nezdravý postoj ke společenským hodnotám, popř. krizové zvládnání zátěžových situací, dítě je tak na „nejlepší“ cestě k tomu, aby se později stalo závislým na alkoholu.

4.6. Tabák

Tabák je jednou z nejstarších drog na světě. V současné době je nejvíce rozšířeno kouření tabáku ve formě továrně vyrobených cigaret. Je to nejrozšířenější a také nejvíce tolerovaná droga na světě. Odhaduje se, že v České republice denně umírá na následky kouření 63 lidí. Tabákový kouř obsahuje množství škodlivin, mezi nimi např. dehet, kysličník uhelnatý, formaldehyd, arsenid nebo kyanid.¹

4.7. Ostatní SPJ

Dalším jevům bych se zde mohla věnovat ještě dlouho. Proto zde uvádím jen ty, které jsou mezi školní mládeží rozšířené. Tady jsou stručné charakteristiky některých z nich:

Předčasná sexualita

Předčasná sexualita je zahájení pohlavního života před dovršením 15.roku. Jde o to, že mládež v tomto věku není ještě dostatečně emocionálně i sociálně zralá a

¹ Nešpor,K., Csémy, L. Alkohol, drogy a vaše děti. 1995, s.68.

mnohdy si tak neuvědomuje možné následky předčasné sexuality. Mezi ně patří riziko přenosu pohlavních chorob a HIV, těhotenství v nezralém věku, ale také odklony od normálního sexuálního života a pozdější sklony k promiskuitě, prostituci apod.¹

Závislost na PC, internetu

Mezi žáky druhého stupně základních škol je velmi vysoké procento těch, kteří svůj volný čas naplňují vysedáváním u počítače. Tato činnost má negativní dopad nejen na tělesné zdraví (únava očí, problémy s krční páteří, obezita), ale především na psychiku jedince. Rizikovost počítačových her je evidentní. Děti zanedbávají školu, zaostávají v sociálních dovednostech, hry jsou plné prvků násilí a riskování, které děti neumí oddělit od reality.

Internet je nejsnazší most ke vzniku patologického hráčství. Mezi nejnavštěvovanější stránky patří stránky s pornografickou tematikou. Není tak ohrožen jen mravní vývoj dítěte, ale i jeho vývoj sociální.

4.8. Prevence sociálně patologických jevů

V souvislosti s prevencí sociálně patologických jevů se v průběhu socializace jedince v rodině osvědčily zejména tyto přístupy:

Projevovat zájem a získat důvěru. Jde o to, že rodiče musí umět dětem naslouchat i poslouchat je. Pokud má dítě potřebu rodiči vyprávět o něčem, co považuje za důležité, rodič by měl okamžitě přestat s veškerou činností (sledování televize, čtení novin, domácí práce) a dítěti naslouchat. I dětské starosti, které mnozí dospělí považují za malicherné, mohou pro dítě představovat obrovský problém. Proto by je rodiče neměli přecházet, ale vždy dítěti s jejich starostmi nějak pomoci. Rodič by měl také umět uznat svůj omyl a chybu. Nedílnou součástí tohoto přístupu je tělesný kontakt s dítětem. Zvláště v raném dětském věku by mělo být mazlení a hlazení na denním pořádku, protože dítě tak získává pocit jistoty a buduje tak své sebevědomí.

¹ Dvořák, D. Metodika vzdělávacích programů prevence drogových závislostí a HIV/AIDS. 1996, s.20.

přiměřené jeho věku a možnostem. Měli by vycítit, kdy je unavené a vyčerpané, dopřát dítěti čas na odpočinek a především s dětmi trávit čas při společných aktivitách.

Užitečná rodinná pravidla. Ideální výchovný styl je vřelý a středně omezující. Nejlépe jsou tedy na tom děti z rodin, kde dostávají lásku, zájem a pozornost, ale kde také existuje řád a předvídatelné prostředí. Každá rodina by měla mít pevně nastavené mantinely, které nebudou dětmi, ale ani rodiči přesahovány. Porušení pravidel ze strany dětí by mělo mít předvídatelné, přiměřené a důsledně prosazované následky. Pokud je rodiči použit trest, měl by následovat rychle po přestupku a logicky s ním souviset.

Dobré hodnoty a vzory. Tyto dvě kategorie se musí u dětí budovat již od raného dětství. V pubertě sice děti hodnoty rodičů odmítají, v pozdějších letech se k nim ale často znovu vracejí a přinášjí si je do svých vztahů s ostatními lidmi. Jen pro příklad zde uvedu některé z nich. Zdraví a jeho ochranu by měli rodiče považovat za důležitou hodnotu a podle toho i jednat. Je důležité nabízet dětem dobré vzory lidí i mimo rodinu, vědět, jaké hodnoty a vzory děti přitahují a zajímat se o to.

4.9. Dílčí závěr

Způsob řešení konfliktů v rodině má nepochybně vztah k delikventnímu chování dětí. Děti vyrůstající v rodinách, kde je mnoho konfliktů mezi rodiči, mají větší sklon ke kriminálnímu chování než děti vyrůstající v klidném rodinném prostředí. Také konflikty mezi sourozenci předpovídají větší riziko delikvence. Z takového prostředí má dítě tendenci unikát, ale učí se i konfrontačnímu způsobu řešení těžkostí.

5. Trestná činnost mládeže

5.1. Vývoj a současná situace

Počátkem devadesátých let zaznamenala kriminalita na území České republiky takový vzestup, že se zařadila mezi nejzávažnější celospolečenské problémy. Kriminalita jako nejzávažnější projev a vyústění většiny sociálně patologických jevů je vždy v centru pozornosti každé moderní společnosti. Jako společenský jev je analyzována, a to z různých pohledů, avšak základem všech analýz jsou obvykle statistické údaje zpracovávány policií a dalšími trestně právními institucemi (soudy, státní zastupitelství, probační a mediační službou ČR dále jen PMS ČR).

Porovnání naznačuje, že mladiství se v současné době doposud nepodílejí na celkové trestné činnosti srovnatelně s dospělými. V obecné kriminalitě je zastoupení mladistvých přibližně 25 % činů. Největší zastoupení bylo zaznamenáno v oblasti přímých krádeží. Více než každý třetí delikvent je mladistvý, ale i zastoupení mladistvých v násilných trestných činech je vysoké. Věková hranice se posunuje dolů a brutalita, s jakou jsou trestné činy spáchány, neustále vzrůstá.

V podílu dětí a mladistvých na počtu stíhaných pachatelů v posledních deseti letech je zřejmé, že převládá skupina adolescentů. Je nutné si uvědomit, že část dětí s ukončeným základním vzděláním je nezaměstnaná, nebo je zaměstnaná jen příležitostně.

Uvedené se zvláště týká romské populace, která se spolu s extremistickými skupinami výrazněji podílí na objasněné kriminalitě. Stoupá prostituce mladistvých, zvyšuje se počet uživatelů drog, upozorňuje se na vliv konzumace alkoholu a podléhání patologické hráčské vášni (gamblerství) u mladistvých osob.

Je obecně známo, že nejen osobnost sama se proměňuje v každém věku, ale i vnější působení sociálního prostředí se různí v závislosti na věku člověka. Projevuje se to i v převažující trestné činnosti u různých věkových kategorií delikventů. Pro mládež

je charakteristická skupinová trestná činnost (literou trestního práva – trestná činnost páchána formou spolupachatelství).

Současná struktura trestné činnosti dětí a mládeže se od struktury celkové trestné činnosti příliš neliší. Největší část tvoří krádeže (prosté a vloupáním), tj. majetková trestná činnost, následuje trestná činnost násilná, včetně loupežných přepadení a nejnižší podíl má mravnostní trestná činnost (především znásilnění a pohlavní zneužívání). Hospodářská trestná činnost a ostatní druhy trestné činnosti jsou právě s ohledem na věk pachatelů záležitostí starších věkových skupin.

Zvláštní kategorií trestné činnosti, na které se ve zvýšené míře podílejí některé extrémistické skupiny dětí a mládeže, jsou násilné projevy s rasovým podtextem a podtextem xenofobie.

5.2. Příčiny a podmínky páchání trestné činnosti

Příčiny a podmínky trestné činnosti a dalších souvisejících negativních jevů mezi dětmi a mládeží se od minulosti příliš neodlišují, jde převážně o psychické zvláštnosti dané věkem, individuální zvláštnosti podmíněné geneticky, chorobou nebo duševní poruchou, dále může jít o vliv blízkého delikventního sociálního prostředí, projevy generačních protestů, odmítání autority, vliv závadových part a skupinového působení, nevhodný způsob naplňování volného času, nízká úroveň vzdělání a sociokulturního prostředí dětí a mládeže (jedná se o sociálně slabé, rozvrácené, problémové rodiny), dále nedostatečná mravní, etická a právní výchova atd.

S antisociálním chováním mládeže úzce souvisí poruchy chování, často jsou jejich vlastními projevy. Poruchy chování mohou být (stejně jako poruchy delikventního jednání) následkem vrozených dispozic jedince, následkem působení rodiny i širšího sociálního prostředí a často jsou doprovázeny chybnou orientací v základních hodnotových normách a hodnotách (co je správné nebo nesprávné, co se smí nebo nesmí, co je pravdivé nebo nepravdivé, spravedlivé či nespravedlivé).

Ze sociálních interakcí probíhajících mezi vrstevníky někdy mohou vzniknout závadové party mladých lidí s negativními aktivitami, uvolňuje se závislost na rodičích, vzrůstá potřeba samostatnosti (včetně sklonu předvádět se). Prodlužování doby vzdělávání a doby finanční závislosti na rodičích vedou k opožděnému zapojování

mládeže do života společnosti a k setrvávání v závislém postavení na dospělých. Období zrání je doprovázeno vyhrazením postojů, objevují se generační rozdíly a negativní poměr ke světu dospělých spolu s reformistickými tendencemi.

Kriminalita mládeže vždy tvoří samostatnou (a samostatně sledovanou) součást kriminality obecné. Je tomu tak jednak proto, že je velmi často ovlivněna věkem pachatelů (především sociální, ale i psychickou nezralostí), jednak je početně významná. Dalším důvodem, proč je jí věnována zvláštní pozornost, je předpoklad, že právě u této kategorie pachatelů jsou protikriminální a výchovná opatření neúčinnější.

Dospívání je obdobím, kdy začínají tzv. „nejperspektivnější kriminální kariéry“, ale tudíž také obdobím, kdy zásah do dosud nezralé osobnosti pachatele kriminálního skutku je nejvhodnější a společensky nejžádoucnější, protože je současně preventivním opatřením proti možné pokračující kriminalitě takové osoby a proti růstu recidivní trestné činnosti vůbec.

Zvyšující se podíl dětí a mládeže na trestné činnosti odpovídá celkovému trendu trestné činnosti v populaci obecně. Podstata příčin tohoto jevu spočívá zejména v problematice trávení volného času a hledání jeho smysluplné náplně. S tímto problémem úzce souvisí všeobecný odklon od budování tzv. rodinných mikroklimat a orientace rodičů na vytvoření ekonomicky stabilní a prosperující pozice ve společnosti.

Trestná činnost mladistvých je jen jedním z projevů sociálně patologických jevů u mládeže. Jejich výskyt se významně posunuje mezi stále mladší věkové skupiny a zahrnuje stále větší počet mladistvých osob.

Poruchy chování, útoky z domova i výchovných zařízení, agresivita, bezohlednost, úplná apatie vůči okolí, vandalství, šikana, záškoláctví, sexuální nevázanost, členství a účast v tzv. závadových sociálních skupinách (partách), sektách, drobné krádeže a projevy násilí, podvody, projevy rasismu, ale i nechuť někdy pracovat a žít se prací, to vše jsou jevy, které často nejsou jevy novými a jež vyúsťují za určitých podmínek v kriminální činy.

Dosavadní preventivní aktivity spojené s působením na rodiče problémových dětí a mladistvých se převážně míjejí účinkem. Mezi takovými rodiči se vyskytují osoby, které protiprávní jednání svých dětí obhajují. V mnoha rodinách často dochází ke změnám, které negativně ovlivňují vývoj mladistvých a spíše jej podporují, než aby jej znemožnily. Trestná činnost v rodinách (krádeže a podvody i většího rozsahu, násilí a pohrůžky, mravnostní delikty apod.), kde poškozeným je někdo z nejbližších příbuzných pachatele, je klasickým příkladem latentní kriminality. Jako latentní

kriminalitu označujeme kriminalitu, kterou žádný z orgánů činných v trestním řízení neevduje, neboť nebyla vůbec zjištěna, nebo byla zjištěna pouze poškozeným nebo někým jiným (rodiče, zaměstnavatel apod.), přičemž z různých důvodů ji tito neoznámili příslušným orgánům. Vysoká latence kriminality dětí a mládeže je často ovlivněna přístupem okolí k ní. V mnoha případech kriminální čin dítěte nebo mladistvého je zjištěn (drobné krádeže, vandalství, výtržnictví apod.), ovšem osoby, které čin zjistily, ho jako trestný čin nechápou. V případě, že je tedy v rodině zjištěno protiprávní jednání dítěte, není většinou tato skutečnost hlášena policii (někdy z obavy před ostudou za selhání výchovy).

Důsledky obou variant bývají pro další život mladistvých pachatelů zpravidla katastrofální a jsou častým základem jejich kriminálních kariér.

Na výrazné změny v delikventním jednání mládeže reaguje trestní právo. Nejen tím, že rozšiřuje trestní zákon o skutkové podstaty činů, které dosud nebyly trestnými činy, ale i naopak. Některé dříve stíhané trestné činy a jiné protiprávní delikty ztrácejí na důležitosti (nebezpečnosti) a snižuje se jejich výskyt, proto přestávají být společenským problémem, a proto trestní právo jejich skutkovou podstatu přestává zohledňovat za pomoci zvláštního ustanovení trestního zákona, nebo nejsou kriminalizovány vůbec. Jako příklad je možno uvést dříve tak často s mládeží spojovaný trestný čin neoprávněného užití cizího motorového vozidla, který byl reakcí na často se vyskytované a opakovaně realizované touhy mladých lidí "povozit se" v autě, byť tajně a v cizím, byl zcela zrušen a jednání, jenž naplňuje jeho skutkovou podstatu, je sankcionováno jako neoprávněné užívání cizí věci a není nijak zvlášť sledováno, protože důvody jeho zohlednění v zákoně již pominuly.

5.3 Základní kriminogenní faktory v rodině

Rodinná výchova je základem a má určující význam při formování osobnosti mladého člověka a i pro jeho mravní vývoj. Mladý člověk si má z rodinné výchovy především odnášet do života správný vztah a úctu k základním principům a hodnotám. Neplní-li rodinná výchova takovou funkci, jsou již tím dány větší předpoklady pro vznik kriminogenního prostředí. Vyšší výskyt kriminality je dle odhadů zvláště u mládeže z neúplných rodin. V těchto typech rodin, podle některých autorů, žijí třikrát až čtyřikrát

častěji delikventní děti než nedelikventní. Za základní kriminogenní faktory v rodině proto označujeme tyto:

- rozvrácena rodina,
- závislost rodičů na alkoholu nebo jiných drogách,
- kriminalita členů rodiny,
- nepřiměřená výchova dítěte a mladistvého (přehnaná tvrdost nebo naopak shovívavost),
- lhostejnost rodičů k chování dítěte ve škole, k jeho školnímu prospěchu, ke způsobu trávení jeho volného času,
- pobyt dítěte v dětském domově nebo jiném ústavu,
- preferování podnikatelských aktivit a angažovanost rodičů v zaměstnání před vlastní výchovou dětí.

Dalšími problémy je zrušení školních aktivit dětí a mládeže, nekontrolovatelné působení sdělovacích prostředků, zejména televize, filmu apod.

Rozhodující roli při formování osobnosti mládeže má rodina, přátelé, známí, tedy mikrostruktura, ve které mladý člověk vyrůstá a žije. Nezanedbatelný vliv má však i škola, kamarádi, parta. Příčiny kriminality mládeže spočívají i v dalších faktorech jako je nízká úroveň vhodných aktivit využitelných zejména ve volném čase mládeže, nedostatečná výchovná práce školy, absence právního vědomí a další.

Dospívající netvoří homogenní sociální skupinu. Uvnitř je výrazně diferencována podle věku, pohlaví, ale také podle sociálních rolí a postavení mezi vrstevníky a podle dalších hledisek, která ovlivňují chování a jednání jedince. Proto se odlišnosti projevují i v motivaci a ve struktuře trestné činnosti dětí a mládeže.

Znepokojující je hlavně fakt, že v mezinárodním měřítku přibývá trestných činů s rasovým podtextem a násilná trestná činnost je doprovázena vysokým stupněm brutality.

5.4. Kriminalita mladistvých odsouzených ve Věznici Opava

V České republice jsou pouze dvě věznice určené pro mladistvé odsouzené., Jako zdroj dat mi posloužily statistické údaje sebrané ve Věznici Opava loňského roku.

Pro zpřehlednění textu jsem využila tabulek či grafů.

Věkové rozložení mladistvých

V roce 2007 byl k dispozici vzorek 50 mladistvých, jejichž věkové rozložení bylo od 15 do 20 let. Z tohoto počtu je 8 mladistvých (16%) mladších 17 let, v roce 2006 šlo o 3 osoby (12%), rozdíl tedy není příliš výrazný.

Věkové rozložení mladistvých

15 let	1 ml.	2%
16 let	7 ml.	14%
17 let	12 ml.	24%
18 let	26 ml.	52%
19 let	3 ml.	6%
20 let	1 ml.	2%
<i>celkem</i>	<i>50 ml.</i>	<i>100%</i>

CHARAKTERISTIKA TRESTNÉ ČINNOSTI

Co se týče skladby provinění podle paragrafů, jednoznačně převládá tzv. „násilná“ trestná činnost, která v našich statistikách již více než pět let dominuje. Jedná se většinou o provinění dle § 234 (loupežné přepadení), zpravidla v kombinaci s jinými paragrafy, především § 247 (krádež), ale i §§ 235, 238 a 221 (vydírání, porušování domovní svobody, ublížení na zdraví). Taková provinění spáchalo 35 mladistvých, což jsou téměř tři čtvrtiny ze zkoumaného vzorku. Postupně se zvyšuje také počet mladistvých s § 219 (vražda) – momentálně jde o 4 osoby. Pokud osoby sečteme, jde o 78 % mladistvých odsouzených za násilná provinění. Nadále tedy pokračuje nárůst

trestné činnosti spojené s násilím, v r. 2006 to v opavské věznici bylo 61 % a v roce 2007 již 67% mladistvých. U „lehčích“ provinění převládá § 247 (krádež) v kombinaci s §§ 238 a 257 (porušování domovní svobody, poškození cizí věci). Za ublížení na zdraví (§ 221) a výtržnictví (§ 202) byli odsouzeni dva mladiství. Přesné rozložení trestné činnosti je uvedeno v grafu:

DÉLKA TRESTU

Délka trestu u mladistvých je samozřejmě odlišná od dospělých odsouzených, což je dáno faktem, že za stejné trestné činy je podstatně nižší trestní sazba.

Nejkratší udělený trest mladistvého je 4 měsíce, nejdelší 102 měsíců. Průměrná délka trestu je 23 měsíců (v roce 2002 šlo o 19,5 měsíce).

délka trestu	do 1 roku	1 - 2 roky	2 - 3 roky	nad 3 roky
počet mladistvých	18	18	7	7
poměrné zastoupení	36%	36%	14%	14%

ČETNOST POBYTU VE VÝKONU TRESTNÍHO OPATŘENÍ

Naprostá většina mladistvých je ve výkonu trestního opatření poprvé, jde o 41 mladistvých, tj. 82 % (v roce 2006 šlo o 96%). Čistě prvotrestaných je však pouze 14, zbývajících 27 je také ve výkonu trestu poprvé, ale soudně již byli projednáváni i dříve. Podruhé je ve výkonu trestu 8 mladistvých, 1 mladistvý dokonce již potřetí.

	ve výkonu tr. opatření			soudně projednávání				
	poprvé	podruhé	potřetí	poprvé	podruhé	potřetí	počtvrté	popáté
počet mladistvých	41	8	1	14	19	11	5	1
poměrné zastoupení	82%	16%	2%	28%	38%	22%	10%	2%

VÝCHOVNÉ PROSTŘEDÍ

Z celkového počtu zkoumaného vzorku bylo 16 mladistvých (32 %) vychováváno pouze ve vlastní rodině. Osm mladistvých (16 %) v rodině úplně, nerozvedené a stejný počet v rodině rozvedené, vychováváni matkou nebo matkou s druhem. Zbývajících 34, tj. 68 % mladistvých (v roce 2006 šlo o 54 %) prošlo také ústavní výchovou.

Většina mladistvých hodnotí své rodinné zázemí kladně, mohou se spolehnout alespoň na jednoho z rodičů, případně od nich očekávat pomoc při zapojení se do civilního života.

POČET SOUROZENCŮ

Naprostá většina mladistvých má sourozence, pouze dva z nich jsou jedináčci. Nejvíce jich má 2 sourozence, přesné rozložení viz. následující tabulka:

počet sourozenců	počet ml.	procenta
bez sourozenců	2	4%
1 sourozenec	7	14%
2 sourozenci	16	32%
3 sourozenci	11	22%
4 sourozenci	9	18%
5 a více sourozenců	5	10%
<i>celkem</i>	50	100%

VÝKON TRESTU U RODINNÝCH PŘÍSLUŠNÍKŮ

Jednadvacet mladistvých uvádí, že v minulosti nebo v současnosti někdo z rodiny byl, nebo je, ve výkonu trestu odnětí svobody, což činí 42 % ze zkoumaného vzorku. Nejčastěji byl ve výkonu trestu otec (16x), pak bratr (5x) a matka (4x).

STUPEŇ VZDĚLÁNÍ

Celkem 31 mladistvých (62 %) absolvovalo s větším či menším úspěchem základní školu, z toho jeden mladistvý úplné základní vzdělání nedokončil a vyšel již z nižší třídy. Zvláštní školu pak absolvovalo 19 mladistvých (38 %) zkoumaného vzorku, dva z nich úplné základní vzdělání nedokončili.

Prospěch v základní škole uvádějí většinou jako průměrný až podprůměrný, s chováním měla problémy více než polovina z nich. Příčinou bylo převážně nevhodné chování vůči spolužákům či vyučujícím, záškoláctví, v některých případech agresivita, zneužívání drog, krádeže aj.

Po ukončení základního vzdělání se dále vůbec nevzdělávalo 11 mladistvých, což je 24 % ze zkoumaného vzorku. Třicet devět pak nastoupilo k dalšímu vzdělávání, pouze dva z nich před nástupem do VTOOS (výkonu trestního opatření odnětí svobody) ukončili učební obor a získali výuční list. Zbývajících 37 mladistvých (74 %) se z různých důvodů nedoučilo, byli z učení vyloučeni, zejména pro špatné chování, četné neomluvené absence, pro páchaní trestné činnosti, aj.. Nejčastějšími učebními obory byly zedník, kuchař-číšník, truhlář, zámečnick. Zhruba tři čtvrtiny z těchto odsouzených uvádí, že po ukončení VTOOS chtějí ve vzdělávání pokračovat.

Převážná většina mladistvých zatím nikde nepracovala a pokud ano, pak pouze brigádně.

vzdělání	ZŠ	ZVLŠ	SOU		neučil se
			nedokončil	dokončil	
počet mladistvých	31	19	37	2	11
poměrné zastoupení	62%	38%	74%	4,0%	22%

RODINNÝ STAV, DĚTI

Všichni mladiství jsou svobodní, řada z nich však již uvádí, že má družku, popř. vážnější známost s dívkou. Osm mladistvých již má dítě, jeden dvě děti. Jen část z nich má v úmyslu se o své děti v budoucnu starat. Ostatní mladiství jsou bezdětní.

UŽÍVÁNÍ ALKOHOLU, KÁVY, GIGARET A DROG

Sedm mladistvých ze zkoumaného vzorku uvádí, že nemá žádné zkušenosti s konzumací alkoholických nápojů, zbývajících 43 mladistvých (86 %) alkohol v menší či větší míře užívalo. Z tohoto počtu 35 připouští konzumaci alkoholu buď příležitostně, nebo o víkendech. Dalších 8 pilo alkohol v dosti velké míře, téměř denně.

Nejužívanějším alkoholickým nápojem je u nich pivo, zpravidla uvádějí i několik denně, dosti často však pijí i destiláty (s oblibou si vybírají spíše kvalitní), nejméně časté je užívání vína.

Nejvíce rozšířeným zlovykem odsouzených je kouření. Pouze tři mladiství jsou nekuřáci. Šest mladistvých kouří zhruba 5 cigaret denně, nejpočetnější skupina 38 mladistvých vykouří denně 10 – 20 cigaret, zbylí jich vykouří 25 a více za den.

Zkušenost s drogou přiznává 34 mladistvých (68 %). V roce 1998 to bylo 27 %, v r. 2000 již 48 %, v r. 2005 počet dále narůstal na 59 % a v r.2007 to bylo 58 %. Nejvíce užívanou drogou je i nadále marihuana, poměrně časté je také zneužívání pervitinu a poslední dobou přibývá i konzumentů heroinu. Klesá počet „čichačů“ toluenu. Mezi občasně užívanými drogami u zkoumaného vzorku nacházíme lysohlávky, LSD, extázi, aj.. Roste procento mladistvých, kteří užívají drogy dlouhodobě. V současné době jsou všichni bez návyku, což je však dáno také nedostupností drog ve věznici. Zneužívání klasických drog ve Věznici Opava nebylo zjištěno, ojediněle se objevují pokusy zneužití různých léků. Žádnou zkušenost s drogou uvádí 16 mladistvých (32 %).

PSYCHIATRICKÁ PROBLEMATIKA

Patnáct mladistvých prošlo psychiatrickou léčbou, pouze v jednom případě šlo jen o léčbu ambulantní. Nejčastějším důvodem bylo zneužívání drog a poruchy chování. Tři mladiství se během svého života pokusili o sebevraždu, šlo však spíše o demonstrativní jednání.

Rizikové faktory

Na závěr uvádíme tabulku znázorňující výskyt faktorů, které lze vnímat jako rizikové vzhledem k možnému problémovému chování v průběhu VTOOS. Jednotlivé faktory jsou uvedeny tak, aby byl zřejmý jejich výskyt u jednotlivých odsouzených. Nebyl zjištěn žádný mladistvý, který by byl bez rizikových faktorů, s jedním takovým faktorem byli tři mladiství. Pro doplnění jsou na konci tabulky uvedeni ti, kteří byli vytipováni jako „možní pachatelé násilí“ či „možné objekty napadení“.

rizikové faktory	jednotliví mladiství	zastoupení
rozvedená a neúplná rodina		46%
pobyt v DD nebo VÚM		68%
další člen rodiny ve VT		42%
pobyt v PL		28%
nízká úroveň inteligence		42%
užívání drog		68%
násilný trestný čin		78%
mladistvý pouze s 1 riz. fakt.		6%
vytipován jako MPN		24%
vytipován jako MON		10%

5.5. Dotazníková metoda u drogově závislých odsouzených

Projekt, charakteristika, místo

Ve svém průzkumu se chci zaměřit na vliv rodiny na páchaní trestné činnosti u mladistvých, drogově závislých, pachatelů trestných činů.

Jako sociální pracovnice v Věznici Znojmo pracuji na Specializovaném oddělení s nařízenou protoxikomanickou ústavní léčbou. Problémy s drogou se dostávají i za zdi věznic. Nositeli drogové scény jsou pachatelé trestných činů dle § 187, 188a, 201, 202 a ti jedinci, kteří aktuálně pod vlivem drogy nebo v důsledku dlouhodobějšího užívání drogy spojeným s nežádoucími kvalitativními změnami psychiky, spáchali trestný čin.

V roce 2007 prošlo naší léčbou 45 odsouzených drogově závislých, z toho u 43 odsouzených byla soudně nařízena léčba ústavní.

Jako techniku pro pozorování jsem zvolila formu dotazníku, který se skládá z 10ti otázek. Dotazník byl anonymní.

Zkoumaný soubor se skládal z mužů - odsouzených, kteří byli ve věku od 17 – 24 let.

Dotazník byl složen z 10 následujících otázek:

- 1) Jak si v dětství rozuměli s otcem a s matkou.
- 2) V jaké rodině vyrůstal (úplná, neúplná, náhradní, rozvrácená....)
- 3) Jak hodnotí vztah s otcem a s matkou.
- 4) Zda byl někdo z rodičů ve výkonu trestu odnětí svobody.
- 5) Jakého druhu trestné činnosti se ods. dopustil.
- 6) Jak často se rodiče hádali.
- 7) Zda jej nechávali rodiče samotné doma.
- 8) Zda a jak často docházelo ke konfliktům v rodině.
- 9) Co bylo příčinou konfliktů v rodině.
- 10) Dosažené vzdělání odsouzeného.

Při vyhodnocení dotazníku, jsem dospěla k těmto závěrům:

- v dotaznících převažovala trestná činnost spíše majetkového charakteru, krádeže, užívání cizí věci, maření úředního rozhodnutí. Násilná trestná činnost se objevila jen v jednom případě.
- 2/3 odsouzených vyrůstaly v neúplných, rozvrácených, nebo náhradních rodinách. 1/3 odsouzených hodnotila rodinné zázemí jako velmi dobré. Nežádka se setkáváme na tomto oddělení s dětmi podnikatelů, kteří na výchovu svých dětí neměli čas a vynahrazovali jim lásku peněžními částkami. Na dotaz, jak výchovu hodnotí, zpravidla následuje odpověď: „měli jsme všechno, chtěli jsme zkusit něco nového, jiného“.
- jako příčinu konfliktů v rodině spatřuje většina ve vyčerpání rodičů, málo lásky, málo času na řešení každodenních starostí, málo nebo vůbec se rodičům nesvěřovali, v neposlední řadě i materiální zabezpečení
- na dotaz, s kým lépe v dětství vycházeli, většina odpovídá že lépe s matkou, problémy nastávají v pubertě, kdy většina s otci má výrazné problémy
- dalším shodným znakem bylo u našich klientů nedokončené vzdělání. Více jak polovina tazatelů nemá dokončené vzdělání, většina má základní vzdělání
- u poloviny dotazovaných se objevuje v dětství násilí, ze strany rodičů, např. z důvodu alkoholismu
- příčinu svého páchaní trestné činnosti většina, více jak polovina, spatřuje jako únik od reality, obstat v partě, najít si své místo, prosadit se za každou cenu, být uznávaný, osvobodit se, být jiný než rodiče
- na dotaz, zda byl někdo z rodičů ve výkonu trestu, většina odpovídá že ne, pouze dva odpověděli že ano

Počet respondentů zkoumaného souboru bylo 28 mužů.

Problém

Ve svém zaměstnání mám možnost vidět na vlastní oči problematiku společnosti, a to stále vzrůstající kriminalitu. Co je vlastně příčinou tohoto nárůstu? Přitom stoupá nejvíce, dle mého názoru, i názoru statistiky kriminalita mladistvých a mládeže do 25ti let. Je to proto, že se dříve o této problematice tolik nemluvilo, nebo naše společnost prochází určitou krizí?

Každá společnost se skládá z jednotlivých rodin. Rodina nezajišťuje trvání lidského rodu pouze funkcí reprodukční, ale hlavně by měla být na určité úrovni její funkce

výchovná a socializační. Stojíme stále před jednou z nejzajímavějších otázek: jací vlastně jsme, jak se chováme k sobě navzájem a to jak v rodině, mezi nejbližšími, tak i v mezilidských společenských vztazích. Lidská společnost se stále vyvíjí, ale je otázkou, zda se ubírá správným směrem.

Statistiku kriminality mládeže můžeme srovnat, viz příloha č. 1.

5.6. Dílčí závěr

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala disfunkční rodině a jejímu vlivu na patologické jevy u dětí. Všechny tyto rysy si všímáme v každodenním životě. Je tady spojitost mezi rodinou a společností, z pohledu stoupajícího násilí a drogové závislosti. Disfunkčnost rodiny se velmi čitelně promítne do chování a jednání dítěte. V současné době narůstá počet disfunkčních rodin.

ZÁVĚR

Svoji práci Disfunkční rodinné prostředí a jeho vliv na patologické jevy u dětí jsem si vybrala z toho důvodu, že se mi to jeví jako zajímavé, ale především velmi aktuální, a v neposlední řadě jsem sama matkou dvou synů a snažím se co nejlépe je vést a vychovávat.

Věřím, že zajímavé informace, které jsem nashromáždila v mé bakalářské práci, jistě využiji nejen v mé pracovní kariéře, ale především jako matka.

Mým cílem bylo lépe poznat problematiku disfunkční rodiny a jejího vlivu na rozvoj dítěte, v mém případě na patologii dětí.

Jak z literatury, z vlastní výchovy, praxe a každodenní práci s mladými odsouzenými sleduji, jak velký podíl na vývoji dětí má především rodina a prostředí, v kterém se pohybují a vyrůstají.

Ne každý má to štěstí vyrůstat v pohodovém a klidném rodinném prostředí.

Z mé pozice jako sociální pracovnice se snažíme tyhle lidi, kteří nepoznali rodinu v tom kladném slova smyslu, alespoň navést, přesvědčit, že je i jiná možnost lidského žití, než tu co poznali. Jde to velmi těžce, protože tihle lidé mají zažitá vzory chování, ale už jen to, že jeví zájem něco změnit, je potěšující. Bohužel, někdy o funkční rodině slyší až u nás.

Z pozice matky mohu vyjádřit svůj názor na vliv úplnosti rodiny, protože jsem v pozici, kdy jsem měla možnost mé syny, nyní ve věku 17 a 15 let, vychovávat společně s manželem, otcem mých dětí, tedy v úplné rodině a v současné době jsem na výchovu sama, z důvodu úmrtí mého manžela, tedy neúplné rodině.

Se syny nebyly a nemám žádné výchovné problémy, ale jsem naprosto přesvědčena o tom, že je velmi důležité, že mé děti, naštěstí, poznali otcovský přístup a vzor chování jejich otce, který přesně kopírují a jsem tomu velmi ráda. Jejich otec zemřel v minulém roce, kdy synové byli už natolik vyžralí, že úplnou rodinu měli a odnesli si z ní to kladné, co budou využívat po celý život. Naše soužití bylo velmi harmonické, proto moji synové převzali ihned otcovskou roli a snaží se mi pomáhat a přijde jim to jako naprostá samozřejmost. Výchovu v současné neúplné rodině mohu zhodnotit jako nastavení aktuálních pravidel, vzhledem k věku.

Ale vzory chování, jednání a životní postoje mají synové již dány oběma rodiči. Protože jsou to kluci, kopírují více či méně otcovy postoje a názory.

Vzhledem k mé práci a mým životním zkušenostem přikládám velkou váhu právě rodině, výchově a vůbec době v dětství, kdy se nejvíce formuje dětská bytost, která bude po několika letech naší budoucností.

Proto by jsme se měli více věnovat problematice výchovy dětí obecně, z neúplných i úplných rodin. Neměli by jsme být lhostejní k disfunkčnosti rodin jenom proto, že je to pro nás pohodlnější. Především dbát na prevenci ve školách a předškolních zařízeních, abychom nemuseli, jak je tomu nyní, vynakládat vysoké finanční částky na integraci nepřízpusobivých občanů.

Není nic krásnějšího na světě, než úplná, milující rodina.

„Všude tam, kde je člověk, je místo pro dobrý čin.“

Seneca

RESUMÉ

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila rozebrat problematiku disfunkčního rodinného prostředí a jeho vlivu na patologické jevy u dětí.

V úvodu mé práce jsem se zaměřila na rozbor rodiny spíše v teoretické rovině, kde chci vysvětlit pojmy jako je rodina, výchovné styly a cíle rodinné výchovy. Pro přehlednost jsem využila i srovnání rozdílů mezi výchovou kdysi a dnes.

V další části jsem se snažila vysvětlit disfunkci rodinného prostředí, především na příkladech disfunkčních rodin.

V části kriminalita mládeže se snažím poukázat na spojitost rodiny s pácháním trestných činů u mládeže. Jaký podíl má rodina, výchova a společnost vůbec na kriminalitě dětí.

Kapitola Sociálně patologické jevy by měla osvětlit problematiku patologických jevů, co jsou patologické jevy u dětí, jak vznikají a jak se na nich podílí rodina.

V poslední kapitole rozebírám trestnou činnost mládeže, jako jeden z patologických jevů. Zde, mimo jiné, jsem na názorném příkladu z V Opava, kde je výkon trestu pro mladistvé odsouzené, uvedla statistiku mladistvých v souvislosti s pácháním trestných činů a podílu rodiny na jejich páchání. Na konci této kapitoly jsem záměrně poukázala na možnou prevenci sociálně patologických jevů u dětí.

Tato problematika je velmi vážná, především celý problém komplikuje existence latence sociálně patologických jevů, proti kterým by jsme měli bojovat a potlačovat je.

ANOTACE

Bakalářská práce je zaměřena na problematiku disfunkčního rodinného prostředí a jeho vlivu na patologické jevy u dětí. Práce je zaměřena na důležitost rodinného prostředí, vlivu harmonického a disfunkčního prostředí na vývoj dítěte, patologii rodinného prostředí a patologické jevy u dětí, následně, jako důsledek těchto jevů, věnuji pozornost kriminalitě mládeže.

Klíčová slova:

Disfunkční rodinné prostředí, rodina, rodinná výchova, výchovné styly, patologie rodinného prostředí, rizikové faktory rodiny, sociálně patologické jevy, kriminalita mládeže, kriminogenní faktory v rodině, delikvence mladistvých

ANOTACE

Disfunctional family surroundings and its influence on children's pathological phenomenons.

Bachelor's diploma work is concentrated on problems of disfunctional family surroundings and its influence on children's pathological phenomenons. This work is directed on importance of family surroundings, influence of harmonic and disfunctional surroundings on child's development, pathologi of a family surroundings and a pathological phenomenons of children and subsequently, as a result of such a phenomenons. I pay attention to the criminality of a zouny people.

Key words:

- disfunctional family surroundings, family, family upbringing, upbringing manners, pathologi of a family surroundings, risk's factors of a family, social pathological phenomenons, criminality of the zouny people, young people's delinquency

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

- 1) Antier, E. Agresivita dětí. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-808-2.
- 2) Braun, R. Kapitoly ze sociální patologie V. Prevence. Roč. 1., 2004
- 3) Dobson, James: Láska a kázeň ve výchově dětí, 1. vyd. Praha: Návrat 1995
- 4) Dunovský, Z., Dytrych, Z., Matějček, Z.: Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě, Grada 2001
- 5) Eyerovi, Linda a Richard: Tři kroky k pevné rodině, nakl. Votobia, 1996
- 6) Gulová, L.: Multikulturní výchova v teorii a praxi, vydala Katedra sociální pedagogiky, Brno, 2004
- 7) Hajný, M.: O rodičích, dětech a drogách, nakl. Grada, 2001
- 8) Kraus, B.: Sociální aspekty výchovy, nakl. Gaudeamus, Hradec Králové, 1998
- 9) Kraus B., Socialia '98, Současná rodina, 1999
- 10) Lovasová, L.: Děti a jejich problémy. Praha, nakl. Sdružení Linka Bezpečí, 2005
- 11) Matějček, Z.: Co děti nejvíce potřebují, nakl. Portál, 1994
- 12) Matějček, Z.: Co, kdy a jak ve výchově dětí, nakl. Portál, Praha 1996
- 13) Matějček, Z.: Po dobrém nebo po zlém, nakl. Portál, Praha 1993
- 14) Matoušek, O., Křofrotová, A.: Mládež a delikvence, nakl. Portál, 2003
- 15) Nešpor, K.: Návykové chování a závislost, nakl. Portál, Praha 2000
- 16) Plaňava, I.: Manželství a rodiny. Brno, nakl. Doplněk, Brno 2000
- 17) Pipeková, J.: Kapitoly ze speciální pedagogiky, vydalo Paido, Brno 1998
- 18) Řehoř Antonín, Metodické pokyny pro vypracování bakalářské práce, 2006
- 19) Schaefferová, E.: Co je rodina?, nakl. Ekon Jihlava, 1995
- 20) Singly, Francois: Sociologie současné rodiny, nakl. Portál, 1999
- 21) Štablová, R.: Drogy, kriminalita a prevence, vydala Policejní akademie ČR, 1997
- 22) Tuček, M.: Česká rodina v transformaci, nakl. Soc. ústav AV ČR, 1998
- 23) Vágnerová, M.: Psychopatologie pro pomáhající profese, nakl. Portál, 1999

24) Vojtová, V.: Přístupy k poruchám emocí a chování v současnosti, nakl. OL Print, 2004

Zákonné normy:

- Zákon č. 218/2003 S. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
- Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině.
- Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. 28275/2000-22.
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, č.j. 14514/2000-51.

Internetové zdroje:

- KUBECZKA, Josef. Kriminalita mládeže klesá, počet mladistvých recidivistů roste. Český rozhlas 7 – Radio Praha. [online]. 2004 [cit. 30. ledna 2005]. Dostupné z URL <<http://www.radio.cz/clanek/57491>>.
- MAREŠOVÁ, Alena. Kriminologie: K problematice delikventní mládeže. Universum – vědecká sekce deníku Neviditelný pes [online]. 2001 [cit. 26. února 2005]. Dostupné z URL <http://pes.internet.cz/veda/clanky/16883_67_0_0.html>.
- Ministerstvo vnitra ČR. [online]. c 2004 [cit. 2. února 2005]. Dostupné z URL <<http://www.mvcr.cz>>.
- http://www.mvcr.cz/2003/casopisy/vs/0525/konz_info.html
- <http://www.romea.cz/>

PŘÍLOHA

Jaká je statistická četnost soudních rozhodnutí v případech dětí a mladistvých může sdělit Ministerstvo spravedlnosti.

Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými v ČR v letech 1990-2001

ČR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Krim.celk.	216852	282998	345205	398505	372427	375630	394267	403654	425930	426626	391469	358577
objasněno	83257	94115	108380	126442	129540	151842	162929	169177	185093	193354	172245	166827
obj. v %	38,4	33,3	31,4	31,7	34,8	40,4	41,3	41,9	43,5	45,3	44,0	46,5
z toho:												
děti	4146	5939	7093	8280	8053	10322	12059	12086	11999	12464	10216	9926
mladiství	11407	15952	15952	21074	22160	22310	22719	19139	16730	14920	13507	12913

Oproti roku 2000 klesl počet tr. činů spáchaných dětmi v roce 2001 o -290 , tj. o -2,8 % a mladistvými o -594, tj. o -4,4 %.

Kriminalita dětí se v roce 2001 počtem evidovaných tr. činů dostala pod úroveň roku 1995. Kriminalita mladistvých se za rok 2001 přibližuje úrovni roku 1990.

Osoby stíhané a vyšetřované v ČR za rok 2001

trestný čin	celkem objasněno tr. činů	celkem osob	z toho: děti	mladiství
vražda	201	230	2	7
násilné činy celkem	17 723	16 790	1 218	1 035
mravnostní činy celkem	1 780	1 408	134	146
majetkové činy celkem	72 830	52 255	6 514	6 678
z toho: - krádeže vloupáním	17 006	11 778	2 148	1 831
- krádeže prosté	39 979	29 690	3 060	4 062
ostatní krim. činy celkem	18 135	14 232	868	995
zbývající kriminalita celkem	20 810	18 769	248	264
hospodářské činy celkem	35 262	22 543	47	155
Celková kriminalita	166 827	127 856	9 032	9 273
tj . v procentech		100 %	7,1 %	7,3 %

Počet vyšetřovaných dětí se v roce 2000 oproti roku 1999 zvýšil o +67, tj. o + 0,8 %. Počet delikventů mladistvých klesl o -241, tj. o - 2,6 %.

Počet vyšetřovaných dětí se v roce 2001 oproti roku 2000 zvýšil o +133 dětí, tj. o +1,5 %. Počet delikventů mladistvých stoupl o +368, tj. o +4 %.

Převážná část dětí (72 %) bylo vyšetřováno a mladistvých (72 %) bylo vyšetřováno a stíháno pro delikty v oblasti majetkové kriminality. Pro trestné činy násilné: bylo vyšetřováno 13,5 % dětských delikventů a 11,2 % delikventů mladistvých bylo vyšetřováno a stíháno.

Podíl dětí a mladistvých na kriminalitě (výchozí informací je počet objasněných tr. činů, kde je znám pachatel)

2001	objasněno tr.činů	z toho děti	mladiství	rozdíl 2001-2000
násilná kriminalita	17 723	1 285	1 141	
podíl v %		7,25	6,4	děti +1,1 ; mladiství +0,1
majetková kriminalita	72 830	7 214	9 650	
podíl v %		9,9	13,25	děti -0,6 ; mladiství -0,63
celková kriminalita	166 827	9 926	12 913	
podíl v %		5,9	7,7	děti 0,0 ; mladiství -0,1

2000	objasněno tr.činů	z toho děti	mladiství
násilná kriminalita	17 595	1 083	1 111
podíl v %		6,15	6,3
majetková kriminalita	73 925	7 762	10 260
podíl v %		10,5	13,88
celková kriminalita	172 245	10 216	13 507
podíl v %		5,9	7,8